

**บทบรรณาธิการ
ครึ่งสุขภาวะผู้หญิงไว้
ระหว่างวัฒนธรรมและกฎหมาย**

สุพรรณ สดาอานันท์

บทบรรณาธิการ

ตรึงสุขภาวะผู้หญิงไว้ระหว่างวัฒนธรรมและกฎหมาย

เมื่อเกือบสองทศวรรษที่แล้ว ดิฉันได้ไปร่วมสัมมนาที่กรมอนามัย กระทรวงสาธารณสุข เกี่ยวกับประเด็นความรุนแรงต่อผู้หญิงในครอบครัว วิทยากรคนหนึ่งเล่าให้ฟังว่าเมื่อภรรยาถูกสามีทำร้ายร่างกาย เช่น ถูกแทง ด้วยมีด ภรรยาไปโรงพยาบาลเพื่อรับการรักษา นายแพทย์ตรวจร่างกาย แล้วบันทึกแต่เพียงว่า “แผลถูกของมีคม” ไม่มีการบันทึกว่า “ใครทำ” บ่อยครั้งภรรยาไปสถานีตำรวจเพื่อแจ้งความว่าสามีเป็นผู้ทำร้ายร่างกาย ตน ตำรวจจำนวนไม่น้อยจะไม่ยอมลงบันทึกให้โดยจะให้เหตุผลว่า “ลึนกับพินยอมกระทบกัน เดี่ยวสามีหายโกรธหรือหายเมาก็จะคืนดีกันเอง อย่าทำให้ครอบครัวแตกแยกเลย” ปรากฎการณ์ทั้งสองนี้ทำให้ความรุนแรงต่อผู้หญิงในครอบครัวในสังคมไทยกลายเป็นเพียงความเป็นจริง (reality) ที่ยังไม่ได้มีโอกาสกลายเป็น “ข้อเท็จจริง” (fact) เมื่อยังไม่มียุทธศาสตร์ ทั้งทางการแพทย์และทางกฎหมาย ปัญหาความรุนแรงต่อผู้หญิงจึงไม่มีอยู่ “จริง” แล้วปัญหาที่ไม่มีอยู่ “จริง” จะรับการแก้ไขได้อย่างไร?

บทความทั้ง 5 บทความในเล่มนี้ แสดงให้เห็นว่าสังคมไทยและสังคมเอเชียบางแห่ง ได้เดินทางมาไกลพอสมควรจากการไม่ “เห็น” ปัญหาความรุนแรงต่อและเกี่ยวกับผู้หญิง มาสู่การ “เห็น” และพยายามแก้ปัญหา ถึงแม้การแก้ปัญหาจะยังประสบกับอุปสรรคอันน่ามหัศจรรย์อยู่มาก

บทความ Keynote Address เรื่อง “*Feminist Law and Practices as Adversary to Cultural Fixation*” ของ วิระดา สมสวัสดิ์ สะท้อนให้เห็นความอึดอัดขัดข้องที่นักกฎหมายสตรีนิยมต้องประสบ เพื่อพยายามทำ workshop ให้แก่ผู้พิพากษา เพื่อพัฒนามุมมองและความตระหนักเกี่ยวกับปัญหาเพศสภาพที่ฝังรากลึกในกรอบคุณค่าพื้นฐานของ

บุคลากรในกระบวนการยุติธรรม ผู้พิพากษาจำนวนหนึ่งไม่สามารถเชื่อได้ว่าตนจะมีอคติได้ ทั้งนี้เพราะ “ได้ถวายสัตย์ปฏิญาณต่อพระเจ้าอยู่หัวแล้ว” มิติวัฒนธรรมในฐานะที่เป็น “ชุดคุณค่า” ที่แฝงซ่อนอยู่ในบุคลากรแห่งกระบวนการยุติธรรมเป็นประเด็นที่ยังต้องทำงานร่วมกันอีกมากจากทุกฝ่าย

บทความเรื่อง “Women’s Health, Law and Culture in India: A Contemporary Perspective” ของ Renu Addlakha สะท้อนภาพอันซับซ้อนในระบบกฎหมายเกี่ยวกับบอนามัยเจริญพันธุ์ของผู้หญิงในอินเดียสมัยใหม่ ในแง่หนึ่งกฎหมายต้อง “เป็นกลาง” ซึ่งหมายถึงการต้องทำตนให้ “บอดต่อความแตกต่างทางเพศ” ของผู้คนพลเมือง ผู้ย่อมมีสิทธิได้รับการปกป้องอย่างเท่าเทียมกัน อย่างไรก็ตาม บ่อยครั้ง “เนื้อหา” ของวิถีชีวิตผู้หญิงมีความแตกต่างจากผู้ชาย ซึ่งหากอ้างความต่างนี้ ก็อาจมีผลทำให้เสียเปรียบสิทธิที่พึงได้จากความเท่าเทียมกัน ซึ่งพิจารณาจากความเป็นมนุษย์เหมือนกัน Renu เล่ากรณีสิทธิคนพิการที่จะมีบุตร และสิทธิผู้เป็นแม่ที่บุตรในครรภ์ (อาจ) พิกัดหรือปัญญาอ่อน ความเห็นทางการแพทย์ที่แตกต่างกันในการอ้างโอกาสหรือความน่าจะเป็น (probability) ของบุตรในครรภ์ที่จะปัญญาอ่อน ได้กลายเป็นข้อถกเถียงทางกฎหมายว่าหญิงผู้ตั้งครรภ์มีสิทธิทำแท้งหรือไม่ ในกรณีตัวอย่างนี้ กฎหมายที่มุ่งจะปกป้องสิทธิของผู้เป็นมารดากลับก่อให้เกิดความเจ็บปวดรวดร้าว ความเสี่ยงภัย และค่าใช้จ่ายอีกมากมายที่ผู้มีการศึกษาเลือกปฏิบัติตามกฎหมายต้องเผชิญ ในขณะที่หญิงยากจนตามชนบทอาจไปทำแท้ง (เถื่อน) โดยไม่ต้องประสบปัญหายุ่งยากในกระบวนการยุติธรรม

บทความเรื่อง “ท้อง/แท้ง/สุขภาพของผู้หญิง: กฎหมายวัฒนธรรม การต่อรอง และการขัดขืน” ของ ชลิดาภรณ์ ส่งสัมพันธ์ สะท้อนความเห็นของคนกลุ่มหนึ่งที่เลือกสร้างกลุ่มพื้นที่ทางเลือกของตนเอง โดยถอยจากการผลักดันนโยบายในกระบวนการทางกฎหมาย

เกี่ยวกับเรื่องท้องไม่พร้อมหรือการยุติการตั้งครรภ์ น่าสังเกตว่ามีบุคลากรทางการแพทย์บางคน que เลือกเข้าร่วมพื้นที่ทางเลือกด้วยการ “คุย” กับหญิงตั้งครรภ์โดยไม่พร้อมด้วย **ความเห็นใจ** ในฐานะมนุษย์ เมื่อศาสตร์แห่งแพทย์ได้ฟื้นคืน “ความเป็นคน” ของแพทย์ แพทยศาสตร์ก็มีรูปร่างหน้าตาที่อ่อนโยนอาทรขึ้นมาก ในขณะที่เดียวกัน แม้เมื่อผู้เกี่ยวข้องทั้งแพทย์และคนไข้กำลังจะเลือกหรือได้เลือกใช้ทางเลือกแล้ว แต่มนธรรมสำนึกก็ยังคงเผชิญกับความสำนึกผิดตามความเชื่อในกฎแห่งกรรม

บทความเรื่อง “ความรุนแรงในครอบครัวกับการให้อภัยในยุติธรรมสมานฉันท์” ของ **เนืองน้อย บุญยเนตร** เสนอข้อถกเถียงทางปรัชญาเพื่อเตือนให้ระวังการ “ให้อภัย” ที่ง่ายเกินไปจากการประชุมไม่กี่ครั้งในกระบวนการยุติธรรมในกรณี que ผู้หญิงถูกสามีทำร้ายทารุณซ้ำซาก บทความตั้งคำถามว่า “การให้อภัย” ของภรรยาที่ถูกทำทารุณซ้ำซากนั้นสามารถทำในฐานะปัจเจกบุคคลเพียงเท่านั้นได้หรือไม่ ทั้งๆ que มีปัจจัยเชิงโครงสร้างอื่นๆ que ทำให้ผู้หญิงอยู่ใน “ความกลัวร่วม” ผู้หญิงผู้เป็นภรรยา “ให้อภัย” แทนชุมชนได้หรือไม่? เวลา “ให้อภัย” นั้น ผู้หญิงต้องพิจารณาให้ดีว่ากำลังให้อภัยโดย **ทั้ง**ความต้องการที่แท้จริงของตนหรือไม่ ผู้หญิงเข้าใจคุณค่าที่แท้จริงของตนอย่างไร การให้อภัยที่ถูกมองว่าเป็น “ของขวัญ” นั้นจริงๆ แล้วเป็นของขวัญให้แก่ใคร แก่สามี ชุมชน หรือสังคม? บทความเรียกร้องให้พัฒนา “การให้อภัยที่ชอบธรรม” จึงจะสามารถแปรการให้อภัยเป็นอำนาจ โดยผู้หญิงเป็นผู้ต่อรองความปลอดภัยสำหรับตนและชุมชน หากไม่เช่นนั้นแล้ว ผู้หญิงก็อาจจะต้องทุกข์สองเท่า ถึงแม้ “ให้อภัย” แล้วกลับยังต้องทนทุกข์ต่อไป

บทความเรื่อง “Rights and Problems of Women’s Reproductive Issues in Contemporary Indonesian Literature” ของ **Diah Ariani Arimbi** อธิบายภาพรัฐบาลอินโดนีเซีย ซึ่งได้พยายามจัดการ

ชีวิตครอบครัวของผู้คนพลเมืองมาอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้ผู้หญิงรับใช้สามี ครอบครัว ชุมชน และรัฐ Diah พูดถึงนักเขียนนวนิยายสองคนในอินโดนีเซียร่วมสมัยที่กล้าเขียนถึงสิทธิอนามัยเจริญพันธุ์ ปัญหาความรุนแรงในครอบครัว ปัญหาการข่มขืนในชีวิตแต่งงานของผู้หญิง ทำให้สังคมอินโดนีเซียมีพื้นที่ที่ผู้คนสามารถรับรู้ ร่วมถกเถียงประเด็นเหล่านี้ได้ นวนิยายได้ให้ “เสียง” แก่ความเจ็บปวด เมื่อมีการ “พูดออกมา” (articulated) ผู้คนก็สามารถเริ่ม “เห็น” ความเป็นจริงของปัญหาได้มากขึ้น น่าสังเกตว่าเมื่อปัญหาเหล่านี้เริ่มมี “เสียง” ในสังคม ปัญหาเหล่านี้ก็ได้ค่อยๆ ปรากฏเป็น “ข้อเท็จจริง” มากขึ้น โดยได้มีการแจ้งความกรณีผู้หญิงถูกทำร้ายร่างกายมากขึ้นตามสถิติของทางการอินโดนีเซียในช่วงทศวรรษที่ผ่านมา น่าสนใจว่าเราต้องอาศัยจินตนาการในรูปนวนิยายเพื่อ “เปล่งออก” ความเป็นจริงที่เป็นปัญหาอันนำไปสู่การปรากฏตัวเป็น “ข้อเท็จจริง” มากขึ้น

นอกจากบทความทั้งห้าแล้ว เรายังมีบทวิจารณ์หนังสืออันโดดเด่นของธเนศ อาภรณ์สุวรรณ ที่เขียนแนะนำหนังสือ Tamara Loos, *Subject Siam: Family, Law and Colonial Modernity in Thailand* บทวิจารณ์ภาพยนตร์ *Confucius* ของสุวรรณ สภาอานันท์ และบทแนะนำวิทยานิพนธ์โดยปิ่นแก้ว เหลืองอร่ามศรี ต่อวิทยานิพนธ์เรื่อง “**เพศภาวะและประสบการณ์แรงงานผู้หญิงไทใหญ่ข้ามชาติในพื้นที่ตลาดสด**” ของสุนทรีย์ เรือนมูล ข้อเขียนทั้งสามนี้ต่างให้มุมมองเกี่ยวกับประเด็นผู้หญิง วัฒนธรรม และกฎหมายหรือรัฐบาลบ้านเมือง ที่น่าสนใจอย่างยิ่ง

จะเห็นได้ว่า ความเป็นจริง ข้อเท็จจริง ต่างเกี่ยวข้องกับเกณฑ์เชิงบรรทัดฐาน (normative criteria) ของสังคมหนึ่งๆ ด้วย กล่าวคือ ความรุนแรงต่อผู้หญิงในครอบครัว ถึงแม้ว่าเชื่อได้ว่ามีความเป็นจริงที่ดำเนินมานานนับศตวรรษ แต่กลับไม่ได้มีการตระหนักรับรู้ว่าเป็นข้อเท็จจริง เพราะวัฒนธรรมอันเป็นบรรทัดฐานของสังคมได้ปิดบัง

ชอนเรนไว้ในพื้นที่ส่วนตัว อันต้องปกปิดและปกป้องจากการจ้องมองของสาธารณชน “วัฒนธรรม” ในฐานะ *normative practice* ได้ทำหน้าที่เป็นชุดคุณค่าพื้นฐาน ซึ่งฝังรากลึกในการกำหนดค่านิยม คติ และอคติของผู้คนทุกผู้ทุกนามในสังคมโดยไม่มีข้อยกเว้น แต่ตราบโศกที่กฎเกณฑ์ดังกล่าวยังมี “อำนาจ” ควบคุมอย่างเป็น “ปกติ” สำหรับคนจำนวนมาก ปัญหาส่วนใหญ่เกี่ยวกับสุขภาวะของผู้หญิงก็ยังดำรงอยู่ต่อไปในท่ามกลางเมฆหมอกแห่งความ “ปกติ” ซึ่งจริงๆ แล้วมี “อคติ” แฝงตัวชอนเรนอยู่ทั่วไป

หวังว่าวารสาร *จุดยืน ฉบับ “ตรึงสุขภาวะผู้หญิงไว้ระหว่างวัฒนธรรมและกฎหมาย”* จะช่วยปัดเป่าเมฆหมอกหนาที่บดบังดังกล่าวออกไปได้บ้าง

บทความทั้งหมดในเล่มนี้คัดสรรจากบทความที่นำเสนอในที่ประชุมนานาชาติเรื่อง *Women’s Health, Well – Being between Culture and the Law* ระหว่างวันที่ 28 – 29 มกราคม 2553 ณ โรงแรมธารา สุขุมวิท กรุงเทพฯ โดยมีองค์กรร่วมจัดและผู้สนับสนุนทุนจาก

- สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส)
- มูลนิธิสร้างความเข้าใจเรื่องสุขภาพผู้หญิง (สคส)
- มหาวิทยาลัยมหิดล
- ศูนย์วิจัยและฝึกอบรมด้านเพศภาวะและสุขภาพสตรี มหาวิทยาลัย

ขอนแก่น

- มูลนิธิผู้หญิง กฎหมายและการพัฒนาชนบท (ผกฏ)
- The Korea Foundation
- Asian Association of Women’s Studies

บทความของเนืองน้อย บุญยเนตร ได้รับทุนสนับสนุนจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ภายใต้ชุดโครงการ *เวทีวิจัย มนุษยศาสตร์ไทย ชุดวิจัย “อารมณ์กับจริยศาสตร์”*

บทความคัดสรรอีกจำนวนหนึ่งจะรวมเล่มในวารสาร **จุดยืน** ฉบับที่ 5 ซึ่ง รองศาสตราจารย์ ดร. ชลิดาภรณ์ ส่งสัมพันธ์ แห่งมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ได้กรุณารับเป็นบรรณาธิการ

วารสาร **จุดยืน** ขอขอบคุณองค์กรผู้ให้ทุนสนับสนุนการจัดประชุมและองค์กรที่ร่วมจัดเป็นอย่างสูง ที่ช่วยกันทำงานด้วยไมตรีจิตมิตรภาพ ทำให้การประชุมสำเร็จลุล่วงไปด้วยดี อีกทั้งได้ให้ทุนสนับสนุนการจัดพิมพ์เผยแพร่บทความคัดสรรจากการประชุม ดังปรากฏเป็นวารสาร **จุดยืน** ฉบับที่ 4 นี้ ดิฉันขอขอบคุณ คุณณัฐยา บุญภักดี แห่งมูลนิธิสร้างความสำเร็จเรื่องสุขภาพผู้หญิง (สคส.) ที่ช่วยให้กำลังทุนสนับสนุนและกำลังใจอย่างดีมาตลอด และรองศาสตราจารย์ ดร.กฤตยา อาชวนิจกุล แห่งมหาวิทยาลัยมหิดล เป็นพิเศษที่ได้ช่วยทำให้การจัดประชุมและการพิมพ์วารสารฉบับนี้เป็นไปได้

สุวรรณา สถาอานันท์

บรรณาธิการ

14 กุมภาพันธ์ 2554